

dílo se mi zdá příliš bohaté a příliš krásné na spisovatele, jehož jméno je tak málo známé a o němž všechna naše znalost je, že byl Španěl a že asi před dvěma sty lety provozoval v Toulouse lékařství. Pral jsem se proto svého času Adriana Tournebua⁵, který věděl všechno, co je to asi za knihu: odpovéděl mi, že si myslí, že je to jakýsi výrazek ze svatého Tomáše Akvinského,⁶ neboť podobných myšlenek je prý vsuknutí schopen pouze tento duch, oplyvající nekonečnou učencost a podivuhodnou pronikavostí. Ať už je autorem a tvůrcem knihy kdokoli - a není vážných důvodů, proč bychom tento nárok upřítali Sabundovi -, byl to muž velmi zdarný a honosil se řadou krásných předností.

První výřkou, která jeho dílu bývá čítna, je tato: chtějí-li prý křesťané své učení opřít o lidské důvody, vedou si tak nepřáve, neboť pravdy tohoto učení lze pojímat výhradně vírou a zvláštním oduševněním boží milosti. Zdá se, že v této námitce je kus opravdu zbožné snahy, a z toho důvodu se musíme snažit odpovědět těm, kdo ji uplatňují, s dvojnásobnou šetrností a úctou. Byl by to úkol spíše pro člověka zběhlého v teologii nežli pro mne, jenž o ni nemám ani zdání. Podle mne v záležitosti tak božské, tak výsostné a tak daleko přesahující lidskou schopnost chápání, jak je tomu s pravdou, již se boží dobroť zalíbilo nás osvětit, je opravdu třeba, by nám svou pomoc propůjčil i Bůh a přikázal nám milost mimořádnou a výsadní, máme-li ji pojímat a v sobě vkořenit; nedomnívám se tedy, že by na to jakkoliv stačily prostředky pouze lidské; kdyby byly postačitelné, tolikrát vzácně nadané a vyborné duše, přitom tak bohaté obdařené přirozenými schopnostmi, byly by přece ve svých úvahách dosáhly této pravdy již v starověku. Vznešená tajemství našeho náboženství si živě a bezpečně osvojí výhradně víra. To však na druhé straně neznamená, že by nebylo velmi krásným a velmi chvalyhodným podnikáním, postavíme-li do služeb své víry i přirozené a lidské nástroje, jimiž nás Bůh obdaril. Není dovoleno pochybovat, že tím způsobem jich používáme nejdůstojněji, jak jen lze: pro křesťanského člověka nemůže přece být zaměření ani záměru vhodnějšího než všemi svými duševními snahami a svým vším přemýšlením hledět okrášlit, rozšířit a rozhojnit pravdivost své víry. Naprosto nestráčí sloužit Bohu duchem a duší; jsme mu povinni rovněž i úctou tělesnou, a také mu ji prokazujeme; dokonce

i své údy a pohyby i věci vnějšího světa vedeme k tomu, aby vyjadřovaly úctu k němu. A stejně je třeba činit a stejně je třeba naši víru provázet i veškerým rozumem, vždy však s tou výhradou, že nesoudíme, že by naše víra závisela na nás a že by dosáhla tak nadpřirozeného a božského vědění byly s to dosáhnout naše snahy a důvody lidské.

Jestliže v nás víra nevejde osvícením mimořádným, ale pouze úvahou, ba dokonce i jen lidskými prostředky, nepřetrvává v nás ani ve své důstojnosti, ani ve své nádhře. A já se zajiště bojím, že ji používáme právě jen touto cestou. Kdybychom na Bohu lpěli působením víry živé, kdybychom na Bohu lpěli z vůle jeho, nikoliv z vůle naší, kdybychom v Bohu měli své stanovisko a svůj základ, lidské okolnosti by námi nemohly otrást, jako otrásají; naše pevnost by se nemohla vzdávat tak slabým útokům; záliba v novínkách, nucení světských vrchností, náhodná příslušnost k nějaké straně, neuvážená a povrchní proměna našich názorů by neměly tolik síly, aby naši víru podkopaly a porušily; nedovolili bychom, aby se zakalila nějakým novým argumentem a přesvědčováním byť sebевice výmluvným; odolali bychom nárazům těchto vln v neuchylné a nehnuté stálosti. Kdyby nás takový paprsek božskosti vsuknul jakkoliv ozařoval, bylo by to patrné vsude, nejenom naše řeč, ale i naše činy by jím zářily a se skvěly. Vše, čím bychom se projevovali, by na pohled svítilo tímto vznešeným jasem. Museli bychom se srdět, kdyby se v lidských sektách, ať už by jejich učení bylo jakkoliv nepravděpodobné a podivinské, vůbec kdy vyskytl stránk, který by své chování a svůj život nějak neřídil podle tohoto světa. Tak božský a nebeský řád vyznačující však křesťany pouze podle řeči...

Svazek, který by měl poutat náš úsudek i naši vůli, který by měl naši duši uchvátit a spojit ji s naším srozuměním, by měl být takový, že by sílu svých zauzených spojitostí čerpal nikoliv z našich úvah, našich důvodů a našich vášní, nýbrž z božského a nadpřirozeného objerí, jehož jedinou formou, jedinou rzáží a jedinou líceností by byla boží autorita a milost. Nuže, jsou-li naše srdce a naše duše vsuknutu řízeny a ovládnuty vírou, pak tato víra povolává přece k provádění svých zájmů všechny naše ostatní schopnosti podle jejich možnosti zcela právem. Vždyť se přiči rozumu, aby celý tento velký stroj světa nenesl nějaké znaky a stopy rukou onoho